

Проф. др Исидор Граорац⁸

Висока школа струковних студија за образовање васпитача Нови Сад

ЉУБАВ У МОНТЕСОРИ ПЕДАГОГИЈИ⁹

Апстракт: *Монтесори метода не носи само име своје ауторке као суштинско обележје, него и личност М. Монтесори прожима структуру метода. Данас се ово може посматрати у светлу истраживања дејства скривеног курикулума на односе васпитача и деце.*

Љубав је била омиљена тема Монтесоријеве. Она је у својим књигама о љубави написала више него сви класици педагогије заједно.

Главно питање за мене гласи: шта ми данас можемо научити из схватања и искуства М. Монтесори о љубави и методу.

Кључне речи: љубав, метод, дете – врело љубави, љубав на дистанци, Вера и Љубав.

1. Данас постоји потреба, већа него у време Марије Монтесори, да се у педагогији истражује и препоручује Љубав. Можда је споредно да ли ћемо љубави приступити попут Монтесоријеве или друкчије, али она је вероватно једина међу класицима педагогије која је толико страница у својим главним теоријским делима посветила објашњавању порекла, природе и улоге љубави у одрастању детета и укупном животу јединке, чак је и своју филозофију образовања утемељила на хришћанском поимању љубави.

2. Тумачење порекла и места љубави у *монтесори* педагогији, које следи, ослања се на биографију Маријан Швегман, али и на објашњења која нам је оставила сама Марија Монтесори у својим главним делима.

Да ли примена биографског метода у тумачењу *монтесори* педагогије доприноси потпунијој и тачнијој интерпретацији и приближавању ових питања заинтересованим студентима и васпитачима, или пак отежава тај пут, скреће поглед на споредну страну? Може ли се љубав као битно исходиште *монтесори* метода потпуније разумети, трансформисати у успешнији инструмент у образовању васпитача и деце уколико се ипак не тражи њена позадина у личном животу, поготову тамна страна скривеног?

⁸ isidorkovilj@yahoo.de

⁹ Реферат поднет на међународној конференцији у Сплиту 7. априла 2011: Педагогија Марије Монтесори – потицај за развој педагошког плурализма.

3. Да ли ће сваки прави *монтесори* васпитач данас то постати тек кад научи да у животу и позиву, како каже Марина Францел, „стегне срце“.

4. Зашто је потребно упознати се са биографском и егзистенцијалном позадином *монтесори* метода? Како друкчије успоставити блиски контакт с делом Марије Монтесори? Да ли је могуће без емотивне везаности, одушевљавања њеном личношћу и делом, живети *монтесори* педагогију?

Колико сам могао дознати, на *монтесори* курсевима не обраћа се скоро никаква пажња биографији М. Монтесори. Изгледа да је полазницима и предавачима једноставније да овладају спољашњом, формалном страном *монтесори* метода. Самој Монтесоријевој је, међутим, дубинско-психолошка димензија и филозофско-духовно значење било важније. Да није сматрала важним лични однос, не би инсистирала да лично сретне и одобри рад свакој новој *монтесори* васпитачици, и потпише јој диплому. Интимно значење ове посвећености, припадности друштву одабраних, у *монтесори* кругу обезбеђује се на неки начин и данас – потписом њене унукe Ренилде Монтесори на АМИ дипломама.

5. Довођење у везу биографије и метода негде може умањити величину и светско-историјски значај открића Марије Монтесори. Ово истраживање није настало с таквим намерама.

Бављење *монтесори* педагогијом отпочео сам пре четири деценије, припремајући дипломски рад, а предшколску педагогију студирао сам код Санде Марјановић. Током последње три деценије, колико студентима тумачим *монтесори* педагогију, све више схватам да нам је М. Монтесори потребна како бисмо боље разумели себе, спознали шта нам заиста ваља чинити и какве односе са светом градити.

6. Кад је о личностима које се баве педагогијом реч, увек се поставља питање: На који начин су они живели своју педагогију, да ли су одгајали своју децу према начелима које су формулисали у својим књигама? За нас је стога важно управо питање како је Марија Монтесори живела своју теорију љубави! Задатак је детета, којим се бави Марија Монтесори, односно хришћанска педагогија, пошто је оно „врело љубави“ (а Бог је љубав!) – да одрасле припрема за вечни живот, за Спасење. То ће се догодити пошто се деца „нормализују“ живећи у *дечјој кући*, том „новом Јерусалиму“ у којем се „све чини новим“ (Монтесори 2001, 38, 39), као што се каже у *Откривењу Јовановом*: „Ево све ново творим“ (21, 5).

У њој се рађа „ново дете“, зато ће многи пожурити да сврате, „попут мудраца који су, предвођени сном и звездом, пожурили у Витлејем“ (Монтесори 2001, 49; упор. Лк 2, 15). На основу искуства у Барселони, Монтесоријева је 1916. написала: „Црква изгледа готово циљ одгоја који метода жели понудити“ (Пранић 1991, 477).

7. Избор теме саопштења „Љубав у *монтесори* педагогији“ за озбиљан међународни скуп, мотивисан је и потребом да боље разумем љубав

која ме је покретала три деценије, колико предајем педагогију у школи за васпитаче. Истражујући природу и моћ љубави у *монтесори* педагогији, истину проверавамо могућности и смисао љубави уопште. Најдубљи мотив истраживања ове теме јесте очекивање да тиме допринесемо разумевању и унапређивању љубави у животу деце и васпитача данас.

8. Да ли би ово тумачење љубави у *монтесори* педагогији било потпуније и корисније за све заинтересоване да сам пошао од једне теорије (филозофије) љубави и утемељене филозофије образовања.

ДЕТЕ И ЉУБАВ

Све почиње и све се завршава једним дететом
(Schwegman 2000, 170).

Симболичко значење: „Ерос се најчешће приказује као дијете или као голи крилати младић... Чињеница да је љубав дијете симболизира без сумње вјечну младост сваке дубоке љубави...“

Ово тумачење указује на митско и архетипско порекло надахнућа Марије Монтесори. Треба уз то трагати за пореклом и разлозима јављања таквих представа, и објашњења детета и детињства данас.

„Љубав произлази из опће симболике јединства супротности (*coincidentia contrariorum*). Она је темељни нагон бића, либидо, који тјера цијелу егзистенцију да се оствари у радњи. Љубав актуализира виртуалности бића. Пријелаз на чин постиже се, међутим, само у додиру с другим, након низа материјалних, осјетилних и духовних размјена, које су исто толико и сразови (сукоби). Љубав тежи да превлада те антагонизме, да асимилира различите снаге и интегрира их у јединство. Стога љубав симболизирају криж, синтеза вертикалних и хоризонталних праваца, и кинески бином јанг-јин. С козмичког становишта, након експлозије једног бића у вишеструка бића, љубав је она снага која управља повратком у јединство...“ (Chevalier / Gheerbrant 1989, 370).

Дијете остварује себе путем изражавања љубави.
...Његова интелигенција развија се док оно воли
(Montesori 2003а, 140, 141).

Поимање детета и детињства у сваком погледу има централни значај за концепцију педагогије и метода *монтесори*. Дете се у њеном делу одређује у односу на одраслог, првенствено у односу на одгајатеље. Радикалне пост/педагошке закључке Монтесоријева изводи надахњујући се познатим Христовим речима из Јеванђеља: „Заиста вам кажем, ако се не обратите и не будете као дјеца, нећете ући у царство небеско“ (Мт. 18, 3).

„Митизација детета“ (W. Boehm, J. Oelkers) потиче из вере у дете-Исуса, Спаситеља света. Искуство са „тајним материнством“ дало је овој вери особен лични печат, убедљивост живљеног симбола. Истицање детета

као узора васпитачима, позивањем на Христове речи, нашло се већ на првим страницама *метода* (1909), у одељку „Критичка разматрања о примени науке у школи“. Ова анализа представља припрему ауторке за радикално изокретање односа између деце и одраслих, које ће формулисати у књигама *Дијете* (1936) и *Унијајући ум* (1949).

Без обзира на поменуто Христово упозорење, „одрасли су се и даље бавили само преобраћањем детета, представљајући себе саме као пример савршенства. Чини се да је та страшна сљепоћа одраслих била неизлечива. Мистерија људске душе. Та је сљепоћа била универзални феномен, стар колико и само човјечанство“ (Montesori 2003а, 283).

Ово је изузетно значајан увид не само за целокупну *монтесори* педагогију и хришћанско (Христово) разумевање детињства, него и нашег односа према деци данас, уколико желимо да он буде – хришћански.

Колико ми је познато, овакво тумачење Христових речи не постоји у педагогији ни код хришћанских педагога. Ауторка *Тајне детињства* схватила је што нико није: Спаситељ света хиљадама година радикално окреће важећи однос деце и одраслих, опомиње на слепоћу „стару колико и само човјечанство“. Није ту реч о маргиналној предрасуди, него о заблуди која потиче из „мистерије људске душе“: треба схватити да „дијете које носи у себи тајну наше природе, постаје наш учитељ“ (Исто, 277).

Иако је тумачењем Христових речи Монтесоријева изокренула вековима прихваћено разумевање односа деце и одраслих, она ће из педагошких оквира изаћи тек када развије теорију о детету – врелу љубави, спаситељу света, и о *дечјој кући* као предворју царства небеског.

„Дете је једина тачка у којој се стичу осећања нежности и љубави свих нас. Кад год се говори о њему, човекова душа се разнежи. Цео људски род дели дубока осећања која у њему изазива дете. Оно је врело љубави“ (Монтесори 2003, 360).

Упркос томе, „људски род не обраћа пажњу само на једно чудо, оно које је Бог дао већ на почетку – чудо детета...“

„Љубав је највећа сила која човеку стоји на располагању. Онај део ње којег смо свесни да поседујемо, обнавља се сваки пут када на свет дође дете“ (Монтесори 2003, 365, 368), јер „дијете остварује себе путем изражавања љубави“.

„Човјек би мало-помало дегенерирао да нема дјетета које му помаже да се обнови.“ И не само то! Дете које нам се обратило, а нисмо га приметили јер не знамо „да Крист помаже сваком човјеку, и то у лику дјетета... био је то Месија који нас је дошао пробудити и научити нас љубави“.

Кад хоће да нагласи чудесни, тајанствени карактер дететове љубави, она је назива „мистичном“ (Montesori 2003а, 143).

„Пажљиво у мудро проматрање посвећено дједи морало је довести до тога да се види отајствена (mysterion, светотаинска) веза која уједињује Бога и дијете...“ (Montesori 2003a, 140, 145, 146).

ЉУБАВ И МОЛИТВА

*Сви проблеми дечјег понашања у основи
проистичу из недостатка љубави одраслих
(А. С. Нил 1980, 239).*

Дете и молитва извори су љубави на одстојању, у делу и животу Марије Монтесори. Она сматра да је духовни живот – „живот вечни“, који сам по себи представља дневну молитву, па самоуверено додаје: „Онај ко није искусио тај живот, тешко то може да разуме“ (Монтесори 2003, 354).

У расправи „Духовноисторијски утицаји и извори *монтесори* концепције 'космичког васпитања'“, проф. Харалд Лудвиг пише да је „Молитва“ на крају њеног предавања „Припрема *монтесори* васпитачице“ настала у Индији 1944/45: „Дозволите ми да уместо поздрава кажем неколико речи које нам помажу да увек имамо на уму све о чему сам говорила. То није молитва него – пре – подсетник: Помози нам, Боже, да проникнемо у тајну детета како бисмо могли да га упознамо, заволимо и служимо му према законима Твоје правде и у складу с Твојом божанском вољом“ (Монтесори 2003, 356–357).

Ова молитва, „нека врста програма“, коју је М. Монтесори на крају предавања упутила слушатељству, „уместо поздрава“, објављена је заједно с предавањем у новијем италијанском издању *Упијајућег ума*.

Проф. Лудвиг пише да постоји и формулација ове молитве за хришћане. Монтесоријева примећује: „Свако, па и нерелигиозан човек – или верник било које религије – увек може ову молитву понављати, при чему треба да се концентрише на принципе који су у њој назначени.“

Угледни зналац *монтесори* педагогије затим закључује да се наведена молитва састоји из седам делова, који представљају „суштину“ њене концепције.

Остаје да се питамо: Како се већ више деценија обавља припрема *монтесори* васпитача на курсевима широм света а да се на „суштину“ њене концепције такорећи уопште не обраћа пажња?!

Значи, а то је за ову расправу важно, суштину *монтесори* метода чини љубав према детету, а до ње се долази молитвом, уз Божју помоћ! И не постоји други пут да се захвати суштина.

Без сазнања о значењу молитвене љубави *монтесори* васпитачи овладавају само техничком страном проблема, а *монтесори* метод примењују као мање или више успешну технологију обрађивања деце, као

што се изразила Љубица Ковачевић, *монтесори* васпитачица, на трибини о *монтесори* педагогији у Новом Саду 10. новембра 2011.

ЉУБАВ И ДИСТАНЦА

Љубав преображава само ако постоји одстојање – учи њен метод (Schwegman 2000, 89).

Када ми је 1971. преводила одломке из књиге *Дете*, професорка француског Невенка Доброњовски изненада је упитала: Да ли је Марија Монтесори имала деце? Чудна су јој размишљања, као да није родила дете.

Уистину, шта ми данас више и тачније знамо о *монтесори* методу пошто су нам писци биографија открили податке о њеном интимном животу и „тајном материнству“? Да ли ће боље монтесоријанке постати оне студенткиње које буду пажљиво ишчитавале њену биографију?

Филм о животу М. Монтесори, који сам гледао са студентима, узбудио је многе, некима измамио сузе. Можда ће неки од њих пожелети да трагају и за тајнама *монтесори* метода?

Пре неколико година дипломирала је код нас васпитачица Антонија, заволела *монтесори* вртиће, отишла у Даблин да чува децу и заради за *монтесори* курс. Недавно се запослила у *дечјој кући* у Загребу.

Маријан Швегман у биографији убедљиво приказује „дистанцу пуну љубави“ (стр. 28) и „љубав на дистанци“ (стр. 118–119).

Изгледа да ово представља једну од кључних дирекција за реконструкцију теорије и праксе *монтесори* метода.

„Дистанца“ коју сам уочио пишући дипломски рад 1971. тичала се запажања Монтесоријеве да је опасно деци излагати нешто са заносом, с обзиром на то да су она подложна сугестији, те им се тиме спутава могућност аутономног расуђивања.

У њеној породици се „принуда крила под плаштом љубави“ (Марио, према: Schwegman 2000, 103). Тога је Марија била свесна, али је Ренилде за њу ипак била „велика мајка методе“ (Исто).

Вратимо се извесним догађајима из младалачког периода Монтесоријеве, који јасно осветљавају ову проблематику.

„После више сати проведених у сали за сецирање, једно поподне трчала је Марија кроз парк Пинчо у Риму. Није запажала ствари око себе док је изненада није дирнуо двогодишњи дечачић који се играо комадићем црвеног папира. Његова мајка, просјакиња у ритама, била је крај њега. Погледом пуним љубави посматрала је дете, сасвим зането својом игром. Она се није упитала, пустила је дете да ради по свом. Када је Марија у очима детета видела израз потпуне среће, обузела су је осећања која није могла да објасни. Окренула се и без оклевања вратила у салу за сецирање. Од

тог тренутка заувек је била ослобођена одвратности која ју је све дотле обузимала. Сад је јасно осећала да има мисију и да је води нека виша сила.

У овој слици мајке и детета налазе се сви елементи који ће потом доћи до изражаја у начину како је Монтесори формулисала однос између васпитача и детета. Док је моћни научник свој немоћни објекат посматрао и додиривао да би открио све његове тајне, мајка је дете посматрала без активног уплитања. Она није хтела да присвоји искуства детета.

Тиме што се није уплитала, она је детету дозвољавала да несметано испитује и изражава своје склоности и жеље, без обзира на то како оне несхватљиве биле у очима одраслих. Док се од научника очекивало да прекине емоционалну спону што га је везивала за објекат, љубав између мајке и детета дистанцом није нарушена. Они јесу били раздвојени, али су истовремено били и повезани, љубављу. Захваљујући љубави мајка се претворила у онај несебични инструмент који је детету омогућавао аутентично одрастање. Остварена срећа разиграног детета била је живи доказ трансформационе снаге ове врсте љубави.

Римска мајка је у сваком случају оличење способности да се љубав и дистанца комбинују“ (Schwegman 2000, 30–31). Погрешан поступак васпитачице, који је Монтесоријева описала у књизи *Откриће детета* (одељак о *методу у децјој кући*), упечатљиво показује шта значи *метод* вођен љубављу на одстојању.

„У вртићу смо имали једног малишана који је имао две и по године; он је иза деце (која су се окупила око лавора с водом) остао сам, а очигледно га је све то занимало. Посматрала сам га из далека са великом пажњом: најпре се приближио групи, рукама размицао децу и онда схватио да није довољно јак да се на тај начин приближи, па је застао и погледао наоколо. Веома је занимљива била мимика мисли на том децјем лицу: да сам имала фотографски апарат, ухватила бих тај израз. Спазио је једну столицу и очигледно наумио да је однесе до групе деце, па да се на њу попне. Радосног лица и пун наде похитао је према столицу, али у том тренутку васпитачица га је брутално (или, по њој, благо) ухватила за руку и показала му лавор преко глава друге деце... Она је дете спречила да само себе едукује...“

„Анди (7) плаче. Ми смо у шаторском кампу, ја сам дошао у посету. Познајем је тек неколико сати. Никог нема у близини. Клекнуо сам пред њом, она је стајала три корака даље. Држала је руке на лицу, погледала тамо-амо и плакала. Сасвим сам сконцентрисан и отворен. Чујем је и налазим простор у себи за њене сузе. Говорим јој очима: ’Здраво Анди, ја те схватам, имам места за твоје сузе. Можеш ми испричати свој бол.’ Она се полако приближила мени, стајала, гледала доле и плакала. ’Можеш доћи да те загрлим. Али можеш и ту остати, ја ћу да те гледам’, рекао сам јој очима оно што сам осећао. Онда сам јој пошао у сусрет, а она је кренула према мени.

Изненада је наишла њен руководилац групе и одједном све уништила: 'Ко то плаче', узела је Анди за руку и увела је у шатор.

Ја сам остао напољу пун бола, пун бола за овакве одрасле“ (према: Граорац 1995, 226).

„Кад су васпитачице постале уморне од мојих примедба, почеле су да децу пуштају да раде оно што хоће... Тада сам морала нестрпљиво интервенисати да бих показала са каквом апсолутном строгашћу треба спречавати, сузбијати мало-помало, све покрете које не треба чинити, како би дете јасно разликовало добро и зло.

Задатак васпитача састоји се у томе да спречи децу да бркају добро са некретањем, а лоше са активношћу“ (Монтесори 2001, 53). Када сам у Новом Саду рекао Марини Францел, психологу, *монтесори* васпитачици, која је управо дошла из САД-а: „Покушавам разумети љубав на дистанци у *монтесори* педагогији“, одговорила је да је то *tough love*, тј. јака љубав.

Уистину, социјална мисија *дечје куће* остварује се, говорила је М. Монтесори, неком врстом „принуде на добро, која ће, уз различите погодности, обавезати становништво целог тог насеља да буде *добровољно* (подв. И. Г.) под јармом цивилизације“ (Монтесори 2001, 254).

„Потребно је, међутим, умети позвати из дечје душе човека који је у њој притајен“ (Монтесори 2001, 32).

Поглавље „Дистанца пуна љубави“ М. Шwegман почиње указивањем на оно што је важно да науче студенти медицине – на „способност држања дистанце од властитих емоција и од емоција пацијента / пацијенткиња.

Позитивизам, владајућа научна филозофија у доба кад је Марија студирала, заснивао се на идеји да научник може и мора бити на дистанци од самог себе и од других.

Јасно је да је научник себе и друге могао анализирати само на овај начин и није допуштао да му било која од постојећих идеја, лични осећаји, машта или морални суд, или жудња, одврате пажњу“ (Schwegman 2000, 28).

ЉУБАВ НА ДИСТАНЦИ И ПОТРЕБА ЗА ПРИСНОШЋУ

У одељку „Дисциплина у *дечјој кући*“, *монтесори* мајка с радошћу описује изразе дечје потребе за присношћу. Као да је заборавила на своју приврженост љубави на дистанци: „А израз са којим загрле колена васпитачица, или са којим повуку надоле њихова рамена и главу да би им пољубила лица, открива једно срце које се слободно шири“ (Монтесори 2001, 229).

У другој књизи, у одељку „Овисност о одраслима“, М. Монтесори пише: „Нека од послушне деце, чија психичка енергија није довољно јака за бијег, вежу се уз одраслу особу која их настоји замјенити у њиховој активности, тако да постају потпуно овисна о одраслој особи... Моле одраслу особу да им помогне, желе да се игра с њима, да им нешто прича, да пјева и

да их никад не напусти. Одрасла особа претвара се у дјететова роба; мрачна узајамна веза окива их обоје; но наизглед се чини да се разумеју и воле из дна душе“ (Montesori 2003a, 216–217).

Сувишно је истицати да је сваки однос у *дечјој кући* мотивисан љубављу, и оном на дистанци. Примера као овај што следи сигурно има више: „Шта је за преображену васпитачицу највећи знак успеха? То што може да каже: Деца сада раде као да ја не постојим“ (Монтесори 2003, 354).

Бранко Стаменовић, професор филозофије, рече једном: Све праве љубави су на дистанци. У ствари, дистанца не постоји, то је релативан појам...

Кључни проблем овог саопштења могао би да буде трагање за одговором на питање: У име чега се М. Монтесори залагала за љубав на дистанци према детету – Спаситељу света? Каквим аргументима је доказивала да једино љубав на одстојању преображава? Путем којих механизма и посредника се преображај одвија? А која су обележја љубави која није на одстојању? Зашто она не преображава? Да ли је Монтесоријева негде приказала „преображену“ личност? На нека од ових питања одговорила је својим животом!

Реално и симболичко значење слике мајке и детета преламало се кроз животну искуство и научна сазнања Марије Монтесори, у различитим видовима уобличено у њеним књигама, имплицитно је или експлицитно деловало на живот у *дечјој кући*.

„Велика слика у боји која репродукује Рафаелову Мадону на престолу (La Madona della Seida) доминира на зидовима, и ми смо је изабрали да представља амблем и симбол *дечјих кућа*. Коначно, *дечје куће* представљају не само друштвени напредак, него и напредак човечанства; оне су уско повезане са уздизањем материнства, са напретком жене и заштитом потомства“ (Монтесори 2001, 48).

Што се тиче практиковања, везаности и отклона, занимљив је случај Хелене Келер и њене учитељице Ени Саливен, које су биле доживотно повезане. Иако, према схватању М. Монтесори, еманципаторску улогу има само љубав на одстојању, она ће ипак рећи: да није дошло до присне везаности, „Ени никад не би могла да допре до Хелен и да је ослободи“, али је истовремено назначила и ризик стапања између „учитељице“ и ученице (Schwegman 2000, 118, 119).

Специфично искуство „љубави и дистанце“ најупечатљивије је показала Марија Монтесори у односу са својим дететом, које је редовно посећивала „а да он није знао да је она његова мајка. Можда је то чинила у нади да ће му се једног дана ипак моћи посветити“ (Исто, 69).

Не може се оповрћи чињеница да суштински увид М. Монтесори представља синтезу научних сазнања и мистично религијских искустава. Швегманова то овако представља: „Књиге М. Монтесори сведоче о њеној

верности теозофском реду да се из фузије научног сазнања и познавања сопственог унутрашњег живота рађа виша свест. Тако се 'неодређено присутне' мисли... вероватно допуњују Маријиним сопственим болним искуствима 'трагично аутономне' мајке, и постају део неке 'више' и 'безличније' свести. Оно што је било пресудно у овој новој свести, а изражено је у виду њене методе, јесте мисао да ће активно уплитање у туђи процес раста пре да га задржава, но што ће га стимулисати. У овој мисли је позитивистички принцип безличног резервисаног научника добио ново значење. То се догодило на основу принципа неуплитања, који је тако важан у теозофији, а посуђен је из зен-филозофије. За Марију је Сеген био отеловљење овог принципа, јер јој је показао да је ово неуплитање, ово држање на дистанци нешто сасвим друго него хладно непостојање љубави. У сваком случају, он јој је разјаснио да мајстор може да има успеха само ако је инструмент љубави, безличне, божанске љубави“ (Исто, 70).

Поменуто „држање на дистанци“ нису разумели спољашњи посматрачи *дечјих кућа* – извештавали су о „хладним“ *монтесори* васпитачима.

ЕПИЛОГ ЉУБАВИ НА ДИСТАНЦИ

Суштина овог проблема јавља се и разрешава у унутрашњости, стога би до потпуније реконструкције саме природе дистанце у животу *монтесори* васпитача могло доћи разговором са њима, и посматрањем њиховог рада. Код *монтесори* васпитача метод и љубав делују из имплицитне педагогије.

Да ли су аутентичне само оне *монтесори* васпитачице које се не везују емотивно за поједину децу, које негују љубав на одстојању према сваком детету? Шта би о свом искуству у том погледу рекле монтесоријанке из Бачке Паланке или оне из Новог Сада?

Да ли и данас *монтесори* васпитаче инспирише схватање и искуство Марије Монтесори о љубави на дистанци? Да ли је уопште могуће постати *монтесори* васпитач уколико се љубав на одстојању не разуме као структурални моменат метода? Овладавање и оживотворење метода није за Марију Монтесори било само ствар практичног умећа, технике и технологије, него егзистенцијално питање, ствар животног опредељења. Може ли постати *монтесори* васпитачица она која није надахнута дететом – врелом љубави, и не ради на преображају света припремајући га за спасење и живот вечни?

После похвала исказаних љубави на дистанци, можда тумачима *монтесори* педагогије, још више васпитачима, треба сугерисати да личности и делу М. Монтесори приступају с отклоном како би надахнуће било креативније, како би аутентичније следили дело учитеља (мајстора).

Гроб у Нордвiku (Холандија), према М. Швегман, открива како су „универзално и приватно нераздвојно повезани и у мртвој Марији Монтесори. Њен живот одвијао се у напетости између дистанце и интимности. Пошто се дистанцирала од родитеља, вољеног, свог детета, свог

рода и своје домовине, она је прекорачила своје границе и постала светска жена. У том свету створила је сопствени простор...“ (Schwegman 2000, 168).

Својим животом и стваралаштвом одговорила је на питање како волети човечанство а не посрнути под његовим теретом; како волети, а не постати опседнут и не наметнути се другој.

Њен надгробни споменик – полукружни мраморни зид – симболички указује на чудесне могућности љубави на дистанци: „то је снажни загрљај који обухвата и отвара, захтева и даје“ (Исто).

ОДНОС ТЕХНИКЕ И ЉУБАВИ

Ја сам хтео само да покажем да у методу монтезори стварно постоји унутрашња опасност и да се та опасност све више повећава уколико су већи спољашњи успеси овога метода
(Хесен 1934/35, 16).

С разлогом је Сергије Хесен између два рата упозоравао да је „опасност од механизма присутна у методу *монтезори*“ (Хесен 1934/35, 7). У полемици са Хесеном, *монтезори* педагог Герхардс истиче да је допринос Марије Монтезори у томе што је открила „прафеномен сваке педагогике“: успела да „у детету изазове самоактивност“, а њихово расположење („Песталоцијевски феномен“) представља „из сна пробуђене невидљиве силе“. И Песталоци је, међутим, схватио да није могуће мислити метод „који би на чисто механички начин, по жељи, изазвао слободну дететову самоактивност“.

Хесен закључује да се Песталоцијева „невидљива сила“, која се ослобађа у детету, никако не може ослободити „методом“ или „техником“, јер „она представља живот“. Дакле, она може бити задржана само напрезањем самога живота, који је свој израз добио у љубави. „За кратко време и М. Монтезори је успела и да ухвати и да задржи ону неухватљиву силу, а то тим чешће и дуже чим је њена љубав побеђивала њену технику.“

„Монтезори је често говорила да живот омета и слаби недостатак технике. Развијајући технику, она наине хоће да ослободи живот. Против ове мисли ништа се не би могло приговорити када се техника не би приказивала као да је довољна сама себи. Техника мора увек да остане слушкиња живота...“ Напротив, Монтезори би хтела да дете у почетку усвоји технику, па потом да „слободно“ живи.

На то се у крајњој линији своди идеја њеног метода наставе писања, музичког васпитања, као и сва њена аргументација против слободног цртања... У томе и јесте главна мана њеног метода: „техника се никад не сме да одваја од живота...“ (Исто, 15).

Значи, овде се живот и љубав виде као супротности методу и техници. Мислим да „љубав“ у Хесеновој аргументацији има значење „слободе“.

Конкретно, овај познати теоретичар педагогије указује на тешкоће и противречности у ослобађању детета уз помоћ материјала „који се све више изопачава у механизам те изнуђава од детета поступке које одрасли желе“. Тако се овде понавља дијалектика из Русоовог *Емила* (којим се надахњивала М. Монтесори): „Дете треба да чини само оно што хоће, али сме штети само оно што се подудару с твојом вољом.“

Овде приказани проблеми и дилеме свакако би нам се јасније откривали уколико бисмо их приказивали преко дела М. Монтесори и праксе *дечјих кућа*.

ЉУБАВ НА ДИСТАНЦИ И „ПОГЛЕД ИЗА КУЛИСА“

Овај дијалог може да се посматра с обзиром на аутентичност и евалуацију, јер се Шонебек супротставља Монтесоријевој у име аутентичности, а разлике у њиховим схватањима потичу од различитог вредновања истих појава у односима деце и васпитача.

Чему приказивање дијалога Монтесори и постмодерне педагогије? Још 1998. саставио сам програм студијског боравка у Немачкој (допуњен 2002), под насловом: *Монтесори педагогија, постпедагошко искуство и хришћанске вредности*. Данас постоје још бројнији теоријски и практични разлози да разматрамо поменути проблематику. Васпитачи су углавном, и код нас и у Европи, агностици, према томе далеко од изворне *монтесори* филозофије образовања – њихов начин живота (нарочито ноћни), поглед на свет и дете често су ближи постмодерном искуству. Освешћивање овог домена *монтесори* педагогије може постати изазов заинтересованим васпитачима и педагозима да се озбиљније суоче с биографијом и делима М. Монтесори. Поједини *монтесори* одгајатељи данас свесно следе хришћанску и хуманистичку визију свог Учитеља.

То су неки од разлога што ћемо овде сажето пренети скорашњу полемику постмодернисте Шонебека с идејама М. Монтесори. Х. Ф. Шонебек одбацује схватање Монтесоријево да наставник треба да „постане слуга детету“. Деци он прилази из сопствене суверене позиције. „Тако ћемо видети шта можемо заједно чинити. Наш сусрет је аутентичан. Хубертус као особа са својим ликом, а деца као одговарајуће особе са својим ликовима. 'Служење' је ту непотребно.“

Потом коментарише разматрање Монтесоријево (2003, 141) о томе да „дете остварује себе путем истраживања љубави“. Он каже: „Заиста ко још зна шта је љубав?... Ја лично се до сада о томе нисам питао и не тиче ме се каква је љубав у неком другом човеку... С поштовањем и можда понизно признајем границе које не желим да прекорачим тамо, наиме, где, по моме схватању, почиње суверени дечји свет. Што она мора у овом интимном

егзистенцијалном дечијем свету изигравати некога ко објављује истину? Ја то сматрам недолучним и стварно бих радо о томе некад поразговарао са Маријом Монтесори.“

Шонебек такође сумња и у чувени принцип *монтесори* педагогије: „помоћи животу“: „Лепо звучи кад се од помагања направи принцип, али ја ћу се радовати ако живот мени помогне!“

Следи сугестија Монтесоријеве васпитачима, с којом се и Шонебек слаже: „По мом мишљењу, неко ко ради у *монтесори* вртићу или школи мора се суочити са проблемом аутентичности ако озбиљно схвати ове захтеве Марије Монтесори: 'Морамо инсистирати на потреби да се учитељ припреми изнутра проучавајући себе самога методичком истрајношћу; нужно је да успије потиснути недостатке у себи самоме, који би представљали препреку у његовим односима са дјецом' (Монтесори 2003, 199).“ – Дијалог са Шонебековог сајта преведен је и објављен у *Педагошкој стварности* (Граорац 2007).

ЗАКЉУЧАК, САЗНАЊЕ И ДИЛЕМЕ

1. Ако је структура и динамика љубави – окосница *монтесори* метода, толико сложена и противречна, не треба се чудити што ретки теоретичари образовања тачно тумаче метод, што су можда још ређи *монтесори* васпитачи спремни да живе ово чудесно откриће.

2. Изгледа да је Монтесоријева дубље разумевала живот него Х. Ф. Шонебек када је појмила да послушност детета произлази из љубави, када је методски уобличавала љубав на дистанци. Као да логика човековог рађања, живота и умирања неминовно укључује „принуду“ пре него Шонебеково „пријатељство са децом“, не само у патријархалној него у свакој породици. Потиче из љубави и производи љубав.

3. Тешко је формулисати и разложно протумачити љубав у животу и делу М. Монтесори а да човек притом не исказује своје лично убеђење и педагошка схватања. Смисао овог тумачења састоји се у томе да се прошири наше саморазумевање, да се аутентичније и сигурније крећемо путевима *монтесори* метода. Можда и својим путем.

4. После три деценије тумачења *монтесори* педагогије студентима, организовања бројних стручних и научних скупова и учешћа на њима, остало ми је још мало воље и снаге да личност и дело Марије Монтесори – *себи* објашњавам. Уистину, шта значи данас и овде мислити и живети *монтесори* педагогију?

5. Размишљам о одбијању Марије Монтесори да потпише дипломе полазницима курса у Берлину 1927. Помислим притом на диплому Наташе Ковачић у мом кабинету, с потписом Ренилде Монтесори. Закључујем: Монтесори покрет је настао такоређи из једне породице. И данас има особено значење и смисао кад се активности у оквиру *монтесори* педагогије одвијају под

покровитељством потомака Марије Монтесори. Међународни скуп (26. 1. 2006) у Новом Саду: *Стваралаштво у монтесори педагогији* – било нам је то веома значајно – поздравила је писмом госпођа Ренилде Монтесори.

6. Изгледа да у историји педагогије уопште не постоји везивање особене педагошке оријентације за име творца. Монтесори материјал, *монтесори* метод, *монтесори* вртић, *монтесори* мајка, и на крају, примерено теми овог саопштења: *монтесори* љубав.

7. Управо с обзиром на љубав, као што је било од настанка прве *дечје куће*, у Сан Лоренцу, проверава се и потврђује аутентичност и вредност *монтесори* метода. Сви који брину првенствено о техничкој страни ствари превиђају суштину која извире из љубави детета и *монтесори* васпитача. Деценије су прошле од када није међу живима, а широм Европе и Америке, у Индији и Јапану стасавају нови *монтесори* одгајатељи, расту деца у *монтесори* вртићима. Монтесори дух, дух детета – врела љубави, надахњује и препорођава нове и нове генерације широм света.

ЛИТЕРАТУРА

Граорац, И. (2007), Поглед иза кулиса: Амికација (постпедагогија) и Монтесори педагогија (дијалог са Х. В. Шонебеком), *Педагошка стварност*, Нови Сад, бр. 3–4.

Граорац, И. (1995), Васпитање и комуникација, Матица српска, Нови Сад.

Djui /Dewy/, J. (1983), Моје педагошко „вјерују“, *Pedagogija*, Београд, бр. 1.

Elkin, D. (1975), Пјаже и Montessori, *Predškolsko dete*, бр. 3.

Ludwig, H. (1999), Geistesgeschichtliche Einflüsse und Quellen fuer Maria Montessoris Konzeption einer “Kosmischen Erziehung”, у: Fischer R.u.a, *Die “Kosmische Erziehung” Marija Montessoris*, Lit Verlag, Muenster.

Монтесори, М. (2001), *Откриће детета*, Чигоја штампа, Београд.

Монтесори, М. (2003), *Унијажућу ум*, ДН центар, Београд.

Montesori, M. (2003a), *Dijete – tajna djetinjstva*, Naklada Slap, Zagreb.

Pranić, M. (1991), *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, KCS, Zagreb.

Schoenebeck, H. V. (2006), Комуникација са децом у доба постмодерне, *Педагошка стварност*, Нови Сад, бр. 1–2 / исто у: *Naša škola*, Сарајево, бр. 36 (2006).

Schwegman, M. (2000), *Marija Montessori 1870–1952 Kind ihrer Zeit- Frau der Welt*, weinheim /Basel: Beltz/ – Коришћен је рукопис превода Лидије Дмитријев, на чему се гђи Дмитријев срдечно захваљујем.

Chevalier / Gheerbrant (1989), *Rječnik simbola*, Matica hrvatska, Zagreb.

Graorac Isidor, Ph.D., Associate Professor

Vocational High School for Education of Pre-School Teachers –Novi Sad

LOVE IN MONTESSORI PEDAGOGY

Summary: *Montessori method does not carry only the name of its author as a substantial characteristic but also the personality of M. Montessori that permeates the structure of the method. This can, today, be observed in the light of research on the effect of a hidden curriculum on the relations between educators and the children.*

Love was a favorite topic of Montessori. She wrote more on love in her books than all the pedagogy classics together.

The main issue for me is as follows: What we can learn today from the conception and experience of M. Montessori of love and method.

Key words: love, method, child – a source of love, love from distance, Faith and Love.